САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

INDEPENDENT WORK OF STUDENTS AS A MEANS OF IMPROVING THE LEVEL OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF EDUCATIONAL TEACHERS

У статті визначено актуальність дослідження підвищення рівня професійної компетентності вчителів образотворчого мистецтва, зокрема самостійної роботи студентів. Розглянуто питання навчально-виховного процесу у підготовці вчителів образотворчого мистецтва, зокрема самостійної роботи з дисциплін мистецького спрямування. Проаналізовано засоби підвищення рівня компетентності майбутніх педагогів мистецького напрямку. Самостійна робота студентів є важливою складовою частиною навчання та напрацюванням практичних навичок в галузі образотворчого мистецтва. Процес підвищення рівня професійної компетентності педагогів належить до певного культурно-часового простору і на кожному етапі історичного розвитку має свої цілі, завдання та способи їх вирішення. Розглянуто зв'язок із сучасними науковими досягненнями з розвитку самоосвіти майбутніх вчителів образотворчого мистецтва та власним досвідом студентів, що сприяє підвищенню рівня професійної компетентності педагогів. Розглянуто передовий досвід науковців з питання самостійної роботи студентів та її зв'язок з навчально-виховним процесом аудиторних та прозаудиторних занять.

Визначено вимоги до фахівців мистецького напрямку вищої педагогічної освіти. Це, зокрема, високий рівень теоретичних знань та практичних напрацювань майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Проаналізовано педагогічні технології та методи самостійної роботи студентів, засоби активзації та індивідуальної навчально-творчої діяльності. Такі навчальні технології та методи дають високий рівень мотивації, усвідомлену потребу майбутніх педагогів в отриманні знань та умінь, прагнення до високої результативності навчання. У самостійній роботі студентів використовується індивідуальний підхід до практичної роботи, що забезпечує самостійність та підвищення рівня професійної компетентності студентів у роботі над навчальними, проблемними та творчими завданнями.

Ключові слова: мистецька освіта, професійна підготовка вчителів образотворчого мистецтва, самостійна робота студентів, засоби мистецької освіти, професійна

компетентність вчителів образотворчого мистецтва.

The article determines the relevance of the study of improving the level of professional competences of teachers of fine arts, in particular the independent work of students. The issues of the educational process in the preparation of teachers of fine arts, in particular independent work in the disciplines of art direction are considered. Means of raising the level of competence of future teachers of artistic direction are analyzed. Independent work of students is an important component of training and development of practical skills in the field of fine arts. The process of raising the level of professional competences of teachers refers to a certain cultural and temporal space and at each stage of historical development has its tasks, goals and ways of solving them. The connection with the modern scientific achievements in the development of self-education of future teachers of fine arts and students' own experience is considered, which helps to increase the professional competence of teachers. The best experience of scientists on the issues of independent work of students and the connection with the educational process of classroom and prosaudit classes are considered.

The requirements for specialists of the art direction of higher pedagogical education are defined - this is a high level of theoretical knowledge and practical experience of future teachers of fine arts. The pedagogical technologies and methods of independent work of students, means of activation and individual educational and creative activity are analyzed. Such educational technologies and methods give a high level of motivation, a conscious need for future educators to acquire knowledge and skills, and the desire for high learning effectiveness. Individual work of students uses an individual approach to practical work, which provides independence and enhancement of students' professional competencies in working on educational, problematic and especially creative tasks.

Key words: art education, professional training of teachers of fine arts, independent work of students, means of art education, professional competences of teachers of fine arts.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.3-5>

Фурманюк С.М.,

викладач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання Житомирського державного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сучасні вимоги до професійної діяльності вчителів образотворчого мистецтва у галузі мистецької діяльності зумовлені вимогами суспільства. Процес підвищення рівня професійної компетентності педагогів належить до певного культурно-часового простору і на кожному етапі історичного розвитку має свої цілі, завдання та способи їх вирішення. Самостійна робота студентів є важливою складо-

вою частиною навчання та виховання для напрацювання теоретичних знань та практичних навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженого Наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 року № 161, самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний

від обов'язкових навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується робочим навчальним планом і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни. Зміст самостійної роботи студента у рамках конкретної дисципліни визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни. Це, зокрема, підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи студенту також рекомендується відповідна наукова та фахова монографічна і періодична література. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах. У разі необхідності ця робота проводиться відповідно до заздалегідь складеного графіка, що гарантує можливість індивідуального доступу студента до потрібних дидактичних засобів. Графік доводиться до відома студентів на початку поточного семестру. При організації самостійної роботи студентів з використанням складного обладнання чи устаткування, складних систем доступу до інформації (наприклад, комп'ютерних баз даних, систем автоматизованого проектування тощо) передбачається можливість отримання необхідної консультації або допомоги з боку фахівця. Навчальний матеріал навчальної дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять [3].

Метою статті є дослідження самостійної роботи студентів як засобу підвищення рівня професійних компетентностей вчителів образотворчого мистецтва, *розширення* світогляду майбутніх педагогів мистецького напрямку за допомогою вивчення художніх дисциплін, передбачених навчальним планом закладів вищої освіти. Удосконалення професійної та мистецької освіти повинно відповідати високим вимогам створення високорозвинутого суспільства та розвитку освіти та науки.

Виклад основного матеріалу. Самостійну роботу студентів можна класифікувати таким чином (за М.М. Фіцулою):

1) з огляду на місце і час проведення, характер керівництва і спосіб здійснення контролю за її якістю з боку викладача можна виокремити:

а) самостійну роботу студентів на аудиторних заняттях;

б) позааудиторну самостійну роботу (3–4 години на день);

в) самостійну роботу під контролем викладача (індивідуальні заняття з викладачем);

2) за рівнем обов'язковості виокремлюють:

а) обов'язкову роботу, окреслену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань, підготовку до лекцій, практичних робіт, розв'язання різних завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної практики, підготовку і захист дипломних та курсових робіт);

б) бажану роботу (участь у наукових гуртках, конференціях, підготовку наукових тез, статей, доповідей, рецензування робіт інших студентів тощо);

в) добровільну роботу (участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, вікторинах, виготовлення наочності, підготовку технічних засобів навчання);

3) з огляду на рівень прояву творчості студентів виокремлюють:

а) репродуктивну самостійну роботу, що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових задач, заповнення схем, таблиць, виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення отриманих раніше знань);

б) реконструктивну самостійну роботу, яка передбачає слухання і доповнення лекцій викладача, складання планів, конспектів, тез тощо;

в) евристичну самостійну роботу, спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування і використання в нових ситуаціях;

г) дослідницьку самостійну роботу, яка орієнтована на проведення наукових досліджень (експериментування, проектування приладів, макетів, теоретичні дослідження тощо) [4, с. 25].

Навчально-виховний процес передбачає напрацювання у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва таких компетентностей: здатності до аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів і володіння гнучким мисленням у сфері мистецтва; здатності комунікувати з колегами з даної сфери щодо наукових досягнень; вміння спілкуватися із нефаківами щодо психолого-педагогічних та культурологічних питань; здатності демонструвати знання та розуміння методів, форм, засобів навчання та виховання, прийомів педагогічного впливу, основ навчально-виховних процесів; здатності здійснювати перевірку реального ходу творчого процесу відповідно до поставленого завдання; здатності

здійснювати моніторинг навчального процесу з метою поліпшення методики організації професійного навчання, розробляти дидактичні засоби навчання, проводити роботу з удосконалення навчально-методичного забезпечення та організації навчально-виховної самостійної роботи; здатності ефективно розв'язувати професійні педагогічні проблеми і завдання на основі методологічних основ і категорій педагогіки, володіння педагогічними технологіями, впровадження ідей сучасної педагогіки та інноваційних методів навчання і виховання в освітній процес; здатності до творчої діяльності; здатності розробляти та удосконалювати методичне забезпечення навчального процесу, організовувати та здійснювати теоретичну і практичну самостійну професійну підготовку.

Самостійна робота є невід'ємною складовою частиною вивчення навчальної дисципліни. Самостійні завдання націлені на виявлення характеру та конструкції форми художніх творів на основі заданого матеріалу. У сучасних умовах розвитку вищої школи необхідно використовувати для організації самостійної роботи студентів випереджувальні завдання, спрямовані на самостійне засвоєння навчального матеріалу та відпрацювання практичних вправ до його викладу на заняттях з метою розвитку професійних компетентностей вчителів образотворчого мистецтва. Випереджувальні завдання мають бути добровільними та ділитися на індивідуальні та групові. Вивчення додаткової літератури напередодні лекції може дозволити доповнювати матеріал, викладений викладачем, під час бесіди та підсумків. Самостійне відпрацювання практичних вправ допоможе на занятті скорішому виконанню заданого творчого індивідуального завдання. Зазначені види діяльності потребують від студентів наполегливої самостійної праці.

Кредитно-модульна система навчання передбачає інтеграцію різних видів і форм навчання, які підпорядковуються загальній темі навчального предмета. Для кожного змістовного модулю формується набір додаткових та ілюстраційних матеріалів і завдань, які студент має виконати у рамках самостійної та індивідуальної роботи, передбаченої навчальним планом. По закінченню кожної теми студент проходить етапи поточного контролю засвоєння матеріалу.

Від організації самостійної роботи залежать результати виконання практичних завдань студентами та їх майбутня практична діяльність. Самостійна робота студентів розглядається як виконання практичних завдань без участі викладача, але за обов'язкового його контролю. Інакше кажучи, самостійна робота, яка передбачає всю активну діяльність студентів у навчальному процесі, є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять між собою. Вважаючи самостійну роботу основним методом засвоєння знань, при-

хильники цього підходу стверджують, що вона охоплює пізнавальну діяльність, яку здійснюють студенти не лише позааудиторно, а й на лекціях, практичних та індивідуальних заняттях, заліках, іспитах та під час захисту курсових проєктів. Тобто самостійна робота охоплює всі види і форми навчального процесу [4].

За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою та практичною діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального процесу. Наявність завдання і цільової установки на його виконання науковці вважають характерними ознаками самостійної роботи.

Орієнтовна методика відпрацювання теми лекційного заняття (за В.Л. Ортинським) [2]:

1) вивчити програму навчальної дисципліни та робочу навчальну програму;

2) визначити місце теми цієї лекції в структурі навчальної дисципліни за тематичним планом;

3) з'ясувати всі питання, які необхідно вирішити;

4) вивчити навчальний матеріал, який є в конспекті, уточнити обсяг відсутнього матеріалу на основі контрольних питань, завдань для контрольної роботи і питань, винесених на іспит (див. програму навчальної дисципліни та робочу навчальну програму);

5) визначити літературу, в якій є необхідний навчальний матеріал, та послідовність засвоєння такого матеріалу;

6) кожен навчальний матеріал опрацювати в такий спосіб:

а) прочитати його в динаміці, щоб зрозуміти загальну сутність;

б) вдруге прочитати навчальний матеріал, осмислюючи кожне слово і речення;

в) за третім разом виокремити основні поняття, сутність явищ і процесів, їх структуру і зміст, а також зв'язки між ними;

г) записати все це в конспект;

г) установити зв'язки із попереднім навчальним матеріалом;

д) самостійно відповісти на всі контрольні питання з цієї теми.

Важливе місце у навчальному процесі відводиться практичним заняттям з дисциплін мистецького напрямку, головною метою яких є попередній аналіз творів мистецтва, аналіз конструктивної форми та пропорцій, відпрацювання практичних вправ, засвоєння послідовності виконання творчих робіт, самостійне виконання індивідуального практичного завдання, критичне оцінювання виконаної роботи.

Самостійна робота для студентів мистецького напрямку щодо виконання практичного завдання охоплює три таких етапи:

1) підготовку студента до виконання практичного завдання, теоретичне, психологічне, органі-

заційно-методичне і матеріально-технічне забезпечення самостійної роботи.

Теоретична готовність до виконання практичного завдання виявляється в його інтелектуальній підготовці, у здатності застосовувати знання для виконання індивідуального творчого завдання.

Практична готовність полягає в здатності оптимально застосовувати відпрацьовані вправи для виконання індивідуального творчого завдання та у правильному плануванні самостійної роботи.

Психологічна готовність студента передбачає наявність мотивів до виконання індивідуального творчого завдання. Щоб поставлене завдання стало мотивом його практичної діяльності, воно повинно бути сприйняте. Внутрішнє сприйняття практичного завдання починається з актуалізації мотиву, що спонукає студента до виконання поставленого завдання та до організації своєї самостійної роботи;

2) безпосереднє виконання практичного завдання. Це найважливіший і найвідповідальніший етап самостійної роботи студента. Навчальне завдання постає у навчально-пізнавальній формі. На ефективність виконання індивідуального творчого завдання впливають особистісні якості студента, такі як цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, творчий потенціал тощо;

3) аналіз виконаного завдання є завершальним етапом самостійної роботи. Під час аналізу шляхом самоконтролю студент оцінює якість і час виконання завдання, ефективність використаних у процесі самостійної роботи методів і засобів.

На ефективність самостійної роботи студента значною мірою впливає керівництво нею викладача, яке охоплює:

- планування самостійної роботи студентів;
- формування в них потреб і мотивів до активної і творчої самостійної роботи;

– навчання студентів основам самостійної роботи;

– контроль за виконанням індивідуального творчого завдання.

Під час самостійної роботи студенти мають змогу краще використати свої індивідуальні здібності. Вони вивчають літературні джерела, відпрацьовують навчальні вправи, вивчають роботи світових художників, скульпторів, збагачують свій словниковий і творчий запас. Також самостійна робота здійснює і виховний вплив на студентів, сприяючи формуванню і розвитку необхідних моральних якостей.

Висновки. Досліджено самостійну роботу студентів як засіб підвищення рівня професійної компетентності вчителів образотворчого мистецтва. Процес підвищення рівня професійної компетентності педагогів належить до певного культурно-часового простору і на кожному етапі історичного розвитку має свої цілі, завдання та способи їх вирішення. Удосконалення професійної та мистецької освіти повинно відповідати вимогам створення високорозвиненого суспільства та розвитку освіти і науки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зязюн І.А. Наука і мистецтво педагогічної дії. *Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-український, україно-польський журнал*. Ченстохова – Київ. 2001. № 5. С. 357–380.
2. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи. URL: <https://subject.com.ua/pdf/254.pdf>.
3. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти України від 2 червня 1993 року № 161. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2006. 352 с.